

ԱՐԽԻԻԸ՝ ՀԱՅԱԳԻՏՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՏ ՀՈՒՄՔ

Հայագիտության զարգացման ու յառաջընթացին համար փաստագրական անփոխարինելի աղբիւր է արխիւը, ուր կը մէկտեղուին ու կը պահպանուին ազգային, հաւաքական եւ ընտանեկան յիշողութեան գրաւոր եւ ոչ-գրաւոր նիւթեր: Արխիւը ունի ընդհանրական արժէք. ան լոյս կը սփռէ հայ կեանքի այլազան երեսակներուն վրայ ու կը ծառայէ անցեալը աւելի լաւ ընկալելու եւ մեկնաբանելու:

Սփիւռքի տարածքին կը գտնուին բազմաթիւ եւ այլաբնոյթ արխիւային նիւթեր, որոնք կը յստակեցնեն ընկերաբանական, մտադրոյթի, ազգագրական, մշակութային, պատմաքաղաքական եւ այլ զարգացումներ: Յիրաւի, արխիւի համակողմանի ու մասնագիտական ուսումնասիրութիւնը կ'օգնէ չքացայայտուած տեղեկութիւններու ի յայտ գալուն ու թերի հայեցակարգերու եւ դատումներու վերամշակումին:

Այս փաստէն մեկնելով է որ լուսարծակի տակ կ'առնենք Սփիւռքի մէջ գտնուող եւ օրէ օր գոյացող արխիւը ոչ միայն ազգային կազմակերպութիւններու, այլեւ անհատներու, ընտանիքներու եւ տարատեսակ հաստատութիւններու:

Յարդ որոշակի պատկերացում չկայ սփիւռքեան կառոյցներու քով մէկտեղուած արխիւային նիւթի քանակին ու վիճակին մասին: Միւս կողմէ, կարելի չէ անտեսել ոչ-հայկական արխիւներու մէջ հայութեան վերաբերող նիւթերը, համացանցին վրայ անհատական կամ հաւաքական նախաձեռնութեամբ հայերու եւ ոչ-հայերու կողմէ հրապարակուած մեծաքանակ նիւթը, ինչպէս նաեւ տասնամեակներու ընթացքին Սփիւռքէն Հայաստան դրկուած ու այլազան գիտական հաստատութիւններու մէջ պահպանուող նիւթերը՝ որոնցմէ ոմանք մասամբ մշակուած ու հանրայնացուած են:

Եթէ ուզենք ըստ վիճակի դասակարգել Սփիւռքի մէջ գտնուող արխիւը, ապա կը կազմուի հետեւեալ պատկերը.-

Ա. Որոշ հաստատութիւններ եւ կազմակերպութիւններ հոգատար են իրենց սեփական եւ կամ իրենց վստահուած արխիւներուն նկատմամբ եւ կը մշակեն զանոնք: Կան նաեւ առցանց կայքեր, անհատ հաւաքորդներ, ուսումնասիրողներ, որոնք մասնագիտական կամ սիրողական մակարդակով որոշ աշխատանք կը տանին մէկտեղելու եւ ուսումնասիրելու Սփիւռքի արխիւային նիւթը: Սակայն, էական է, որ մէկտեղումի, մշակումի, թուայնացումի ու հանրայնացումի աշխատանքները յաւելեալ թափով շարունակուին:

Բ. Արխիւային մեծաքանակ անմշակ նիւթեր կուտակուած են ազգային զանազան կառոյցներու մէջ. սակայն արխիւի կարեւորութեան գի-

տակցութեան ու համապատասխան մարդկային եւ նիւթական միջոցներու բացակայութեան ու այլ պատճառներով, անոնք կը մնան անխնամ՝ ենթակայ քայքայումի եւ փճացումի: Ժամանակն ու ապահովական եւ այլ գործօններ իրենց աւերը չգործած, հարկ է զանոնք պահպանել թուային աշխարհի մէջ:

Գ. Անորոշ քանակով արխիւային նիւթ կը գտնուի հայ թէ օտար կազմակերպութիւններու եւ ընտանիքներու քով, ինչպէս նաեւ գործելէ դադրած ազգային կառոյցներու եւ հաստատութիւններու պահեստներուն մէջ: Համազգային մակարդակով պէտք է կազմակերպել փնտռողի աշխատանք, կորուստի ենթակայ այդ հարստութիւնը յայտնաբերելու եւ փրկելու:

Դ. Դժբախտաբար առարկայական պատճառներով, տգիտութեան հետեւանքով կամ դիտումնաւոր կերպով ժամանակի ընթացքին ամբողջովին փճացած է արխիւային նիւթերու հսկայական քանակ մը, որ այլապէս կրնար ճանաչողական մեծ դեր ունենալ:

Արխիւը ազգային ինքնագիտակցութեան զարգացման կարեւոր ատաղձ է: Անոր կորուստը ազգային-հաւաքական յիշողութենէն կը ջնջէ ահագին բան: Ուստի անոր պահպանումն ու հանրայնացումը ռազմավարական նշանակութիւն ունին: Արխիւային նիւթերու հանդէպ գիտական կողմնորոշում ունենալու համար պէտք է մշակուի համապատասխան հայեցակարգ, ի հարկին օգտուելով միջազգային չափանիշներէ:

Արխիւի գոյացումը տեւական գործընթաց է: Հետեւաբար մեծապէս կը կարեւորենք արխիւին տեղին ու դերին հանդէպ յաւելեալ գիտակցութեան հետեւողական յառաջացումը, նիւթական լուրջ ներդրումներու կատարումը այդ ոլորտին մէջ, որպէսզի ան դառնայ ազգային յանձնառութիւն:

ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒ ԽՄԲԱԳԻՐ

Անդրանիկ Տազեսեան

ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆ ԿԱԶՄ

Արշալոյս Թոփալեան, Արմէն Իւրնէշլեան, Սիլվա Փափազեան

ԽՈՐՀՐԴԱՏՈՒ ՄԱՐՄԻՆ

Սիլվիա Աճէմեան, Նանօր Գարակէօզեան, Երուանդ Երկանեան, Արտա Էքմէքճի, Հրանուշ Խառատեան, Մուրատ Հասրաթեան, Հրաչ Զիլինկիրեան, Մկրտիչ Պոլտուքեան, Սեդա Տատոյեան, Սուզըն Փեթի

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ ՀՀՀ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉ

Հայ Աւետարանչական Ընկերակցութեան Գրասենեակ

THE ARCHIVE: A VAST SOURCE FOR ARMENIAN STUDIES

Archives are an irreplaceable documentary resource for the advance and growth of Armenian Studies. They are the places where written and unwritten materials concerning the collective memory of the nation, the community and the family are gathered and preserved. They have a generalizing power and shed light on the diverse aspects of Armenian life and serve for the better grasping and interpreting of the past and enrich it further.

There are numerous and various archival materials in the Diaspora, which further elucidate social, transitional, ethnographic, cultural, historico-political and other developments of the Armenian space. Indeed, the extensive and professional study of archives helps to bring to light undisclosed information and enables the revision of partial frameworks and judgements.

This is why we focus on the existing archives of Diaspora institutions, individuals, families and diverse associations, which are growing day by day.

Currently there is not a full picture of the quantity and condition of the archives gathered in Diaspora bodies. On the other hand, we cannot be indifferent towards Armenian-related documents found in non-Armenian institutions. Furthermore, we cannot disregard the abundance of materials published on the internet by Armenian and non-Armenian individuals and/or groups. Nor can we ignore the archival materials sent from the Diaspora to the diverse archival institutions of the Republic of Armenia, some of which are partly cataloged and accessible.

A classification of the Armenian archives in the Diaspora displays the following picture.-

a) Some institutions and organizations are careful towards their archives and the archives they have been entrusted with and catalogue them. There are, as well, webpages and individual collectors/researchers who collect in a professional manner or as a hobby diverse items of Diaspora archival materials and study them. Nonetheless, it is essential that further concerted efforts are made in gathering, cataloging, digitizing and facilitating access to these endeavors.

b) There are large amounts of neglected archival materials piled up in various Diaspora institutions, yet due to ignorance about the importance of

the archives, as well as the absence of corresponding human and financial resources and for other reasons, these are left unattended and prone to disintegration and loss. It is high time to preserve them in the digital space before time, security and other factors ruin them.

c) An uncounted number and quantity of archival materials are found in Armenian and non-Armenian organizations and families as well as in the warehouses of extinct Diaspora institutions and centers. determined pan-Armenian search should be made to trace this richness, which is subject to loss. Archival materials should be located and salvaged.

d) Unfortunately, in the past, a large number of archival materials have totally vanished for various reasons, due to ignorance or on purpose. These could have played an elucidating role in the better understanding of diverse events within the Armenian space.

The Archive is raw material for the development of national self-recognition. Its loss eliminates much and leaves large gaps in the collective memory of the nation. This is why making people aware of its preservation and accessibility has a strategic significance. An adequate framework should be developed for a scientific approach and attitude towards national materials, with reference to international practice.

The formation of the archive is a continuous process. This is why it is necessary to consistently develop awareness of the role and place of the archive, and to invest additional resources in this field so that it becomes a national commitment.

EDITOR-IN-CHIEF

Antranik Dakessian

EDITORIAL BOARD

Silva Papazian, Arshalouyse Topalian, Armen Urneshlian

CONSULTATIVE BODY

Sylvia Agemian, Megerditch H. Bouldoukian, Seta Dadoyan, Arda Ekmekji, Murad Hasratian, Nanor Karageozian, Hranush Kharatian, Susan Pattie, Hratch Tchilingirian, Yervand Yerkanian

HAR REPRESENTATIVE IN ARMENIA

AMAA Yerevan Office